

พุทธวิวัฒน์เพื่อการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์สมัยใหม่

Globalization to buddhist of the chapter modern management

ชฎานันท์ อัสวธรรมานนท์*

Chayanon ausawatummanon

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งที่จะวิเคราะห์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ไทยภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ทำให้พบว่า การบริหารจัดการศาสนสถานมีความจำเป็นที่ต้องดูแลสถานที่ให้เหมาะสมกับการใช้งานมุ่งให้เกิดความสะดวก สะอาดและนำความสุขกาย สบายใจ ศาสนวัตถุควรดูแลเรื่องรูปเคารพต่างศาสนาไม่ควรมีในวัด และดูแลความสะอาดเป็นระเบียบ ศาสนพิธีควรเน้นปัญญาและการพัฒนาการใช้เวลาให้เหมาะสมไม่ออกนอกหลักไตรสิกขาและการแสวงบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา ศาสนธรรมควรส่งเสริมให้มีการศึกษาแก่นธรรมคำสอน ทุกวัดต้องให้ความสำคัญกับพระภิกษุ สามเณรให้เข้าใจหลักธรรม ได้เรียนรู้และเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศาสนบุคคลคือเป้าหมายการพัฒนาควรมอบบทบาทและการมีส่วนร่วมให้มาก แนวการบริหารคน เงิน การจัดการการตลาด พร้อมด้วยคุณธรรม (5M) ปฏิบัติจิตสำนึกการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างบุคลากรคุณภาพอย่างมีระบบ ทั้ง 5 ด้านเป็นภารกิจเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาคณะสงฆ์ให้ก้าวไปพร้อมกันโลกยุคใหม่

คำสำคัญ: โลกาภิวัตน์, การบริหารจัดการ, พระพุทธศาสนา

Abstracts

This article aims to analyze the management Sangha Thailand under the age of globalization we found. Management of places of worship are needed to care facilities to suit the user intended to facilitate. Clean and well being artifacts should idols of different religions should not be in a clean and orderly. Ordinances should focus on intellectual and developmental spent appropriately and not out of the main threefold pilgrimage outside Buddhism. Teaching should be encouraged to study the core teachings. Every measure must give priority to the monks to understand the principles Missionaries and learn effectively. Religious people should be given the role of development goals and to contribute as much, By raising awareness, treatment, and Buddhism by building quality systems and personnel as the five priorities for development ministry to step along the way the modern world.

Key words: Globalization, management, Buddhism

* อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานจนมาสู่ประเทศไทยได้น้อมรับคำสั่งสอนจนพระมหากษัตริย์ตรัสให้มีการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อบูชาแทนคุณขององค์สมเด็จพระผู้ประภาดาเจ้า รวมทั้งข้าราชการมากมายต่างก็มีค่านิยมในการสร้างวัดและถาวรวัตถุมากมายจนมาถึงยุคปัจจุบัน ชาวพุทธไทยได้สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดพระพุทธศาสนาไปสู่รุ่นลูกหลานได้ทำการรักษาให้มีความมั่นคงสืบไป แต่กระนั้น เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปทำให้วิกฤติศรัทธาของพระพุทธศาสนาตกต่ำไปอย่างมากทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนาธรรม และศาสนบุคคล จนในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปีพุทธศักราช 2505 ได้ตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์¹ เพื่อการดูแลวัดและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยไปด้วยดีแต่กลับปรากฏผลคือปัญหาการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ไทยล้มเหลวพร้อมทั้งปรากฏปัญหาในทุกด้าน กล่าวคือ ศาสนสถาน หลายแห่งไม่ได้เป็นสถานที่สวดมนต์ เหมือนในอดีต หลายแห่งเป็นเพียงที่อยู่และให้เช่าสินค้า ขาดระเบียบและไม่สะอาด ศาสนวัตถุ มีการสร้างรูปเคารพต่างศาสนา และมุ่งใช้ศาสนวัตถุแสวงหารายได้เข้าวัดจนเกินงาม ไม่ได้มุ่งให้สติให้ปัญญาแต่กลับเป็นการโฆษณาอันถึงขั้นแฝงอิทธิฤทธิ์ ขยายบุญ ขยายฤทธิ์มากกว่า ความเป็นอนุสสติสัมมาทิฐิ ศาสนพิธี ไม่มุ่งเน้นปัญญา ตัวอย่างเช่นการมุ่งสวดะห์เคราะห์ แก้วกรรม มุ่งร้องขอชลบันดาล และการแก้บน ขอลอย จนออกนอกหลักไตรสิกขาและถึงกับแสวงบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา ศาสนาธรรม บัดนี้แก่นธรรมหรือหมวดธรรมสำคัญ เช่น โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ปฏิจจนสมุปบาท พุทธบริษัทส่วนมากไม่รู้จัก พระไตรปิฎกเก็บใส่ตู้ไม่ได้นำมาศึกษา การมุ่งบวชเรียนเพื่อเข้าถึงธรรมได้รับความสนใจน้อยลงและมีปัญหาเรื่องพุทธจนะและศีลธรรมปฏิรูป การเคลือบแฝงจนสับสนในคตินิยมคำสอนเกิดขึ้นจนได้เถียง หลักธรรมแท้มีผู้ศึกษาเข้าใจแตกฉานน้อยลง และแม้กระทั่งเกิดทุจริตในการสอบปริยัติธรรม ศาสนบุคคล มีปัญหาความไม่น่าเลื่อมใส ย่อหย่อนในพระธรรมวินัย ซึ่งมากขึ้นและส่วนใหญ่ไม่สามารถช่วยเผยแผ่สอนธรรมหรือเสนาะงานพระศาสนาได้ มีจำนวนผู้เข้ามาบวชเรียนน้อย อีกทั้งไม่คัดกรองคุณสมบัติผู้บวช ขวราวาสักไม่ฝึกฝนในกิจการพระศาสนาอย่างจริงจัง มีความห่างเหินกันระหว่างสงฆ์และชาวบ้านมากขึ้น พระพุทธศาสนาขาดกำลังในการสืบสานและพัฒนาขับเคลื่อนเป็นที่รับรู้ทั่วไป

สมควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสร้างจิตสำนึกการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการบริหารบุคลากรให้มีคุณภาพเพื่อบริหารต้นทุนพระพุทธศาสนาทั้ง 5 ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานอย่างมีระบบขององค์กร การกำหนดเป้าหมาย การแสวงหาความร่วมมือและการมี ส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเฉพาะตนและส่วนรวม ซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ที่สามารถนำมาใช้เป็นวิธีการพัฒนาให้เกิดความเจริญและมั่นคงเป็นภารกิจเร่งด่วนเพื่อเสนอแนวทางสำหรับการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ให้ก้าวไปพร้อมกับโลกยุคใหม่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

¹ สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากรพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542), หน้า 8.

แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่

การจัดการในองค์กรสมัยใหม่ (Modern organization) คือการที่มีคนมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมาย ไบรย์แมน² ได้เสนอแนวคิดในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่จะมีผลต่อทัศนคติการปฏิบัติงานและการกระตุ้นใจผู้ใต้บังคับบัญชา กล่าวคือ แนวทางที่จะไปสู่เป้าหมายมีความชัดเจน บรรยากาศของการมีส่วนร่วมจะต้องทำให้แนวทางที่จะไปสู่เป้าหมายมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

พอล และเคนเนดี³ มีความเห็นตรงกับ โรเบิร์ต แอล.แคทซ์⁴ ที่ได้คิดค้นวิธีการบริหาร "สามทักษะ" (Three - Skill Method) พบว่า ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหาร 3 ด้านมีสาระสำคัญ ดังนี้ การทักษะเชิงเทคนิค (Technical Skill) หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้ใช้เครื่องมือระเบียบวิธีการปฏิบัติงานวิธีการทำงานที่เหมาะสมให้งานบรรลุผลสำเร็จคือ การวางแผน กระบวนการกลุ่มและติดต่อสื่อความหมาย และการจัดการพร้อมกับทักษะเชิงมนุษย์ (Human Skill) หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกับคน สามารถเข้าใจและจูงใจคนอื่นให้ร่วมมือร่วมใจทำงานได้อย่างดีด้วยการจูงใจและบำรุงขวัญการประสานงานและ การใช้หลักธรรมโดยใช้ทักษะเชิงมโนคติ (Conceptual Skill) หมายถึง ความสามารถเข้าใจถึงส่วนต่างๆ ของหน่วยงานที่สัมพันธ์กัน สามารถคิดวิเคราะห์ตัดสินใจให้งานต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะนี้ผู้บริหารจะต้องมีประกอบด้วย การตัดสินใจ (Making Decisions) การจัดการความขัดแย้ง (Managing Conflict) หลักการบริหารจากแนวคิดตะวันตกสอดคล้องกับการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งพระธรรมโกศาจารย์⁵ ได้พูดถึงนักบริหารที่ดีไว้ว่า “ต้องสามารถจูงใจคนเก่ง ใ้ปรองดองกัน และพร้อมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย” และในพุทธปาปณิกสูตร⁶ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหน้าที่คุณลักษณะของผู้บริหาร ดังนี้ จักขุมา คือการมีวิสัยทัศน์ มีทักษะในการคิดแบบนักบริหาร มีการคิดกว้างมองไกล ไผ่สูง วิฐโร คือมีการจัดการที่ดีจัดบุคลากรให้ตรงกับสายงานที่ถนัด นิสสยสัมปันโน คือการมีมนุษยสัมพันธ์ต่อการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กร

นอกจากการเทคนิคการบริหาร 3 ทักษะแล้ว หลักการบริหารจัดการในภาคปฏิบัติแบบ 5 M มีความเหมาะสมกับการนำมาบริหารจัดการองค์กรองค์กรสมัยใหม่⁷ ดังนี้ หลักการบริหารจัดการ แบบ 5 M

1. Man หรือบุคคล เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะคำว่าบุคคลนี้หมายรวมไปถึงความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวของบุคคลนั้นด้วย ถ้าบุคคลที่ทำงานให้กับองค์กรมีความรู้ ความสามารถมากเท่าไร ก็ย่อมจะสามารถพัฒนาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จได้มากเท่านั้น

² Bryman, A. **Leadership and Organization**. (London: Routledge & Kegan Paul, 1986), p.139.

³ Paul Hersey and Kenneth H. Blanchard, **Management of Organization Behavior**. New Jersey : Prantice-Hall, Inc., 1977.pp.6-7.

⁴ Robert L. Katz, “Skills of an Effective Administrators”. **Harvrd Business Review**. 33 (January - February 1995), p. 33-42.

⁵ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539), หน้า 11.

⁶ พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่มที่ 20, หน้า 163-165.

⁷ พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุศักดิ์ วิสุทธาจาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสนศรัทธาปฏิบัติ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 207-215.

2. Money คือเงินหรือทุน งบประมาณที่ใช้สร้าง บำรุงรักษาและพัฒนา เพื่อความมั่นคง ลงทุนเพื่อการเติบโต ใช้สอยในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ต้องใช้เงิน หรือทุนเป็นประการสำคัญ

3. Management หรือการบริหารจัดการ คือกระบวนการ รูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน ที่จะขับเคลื่อนงาน การป้องกันแก้ไขปัญหา กำหนดกรอบแนวคิดนโยบาย กำหนดวางแผนการทำงานต่างๆ ว่าจะทำอะไร ทำเมื่อไร ใครเป็นคนทำ ใช้งบประมาณเท่าไร ได้ดีเพียงใด

4. Marketing หรือการตลาด การเพิ่มศักยภาพให้องค์กร เพิ่มความมั่นคง แสวงหางาน การทำงานเชิงรุก เข้าหากลุ่มเป้าหมาย ปรับตัว สร้างจุดแข็ง แก่จุดอ่อน วางแผนกลยุทธ์ศึกษาและตอบโต้ภัย ความต้องการของตลาด

5. Moral หรือ คุณธรรม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ องค์การใดที่ขาดคุณธรรมในด้านทรัพยากรบุคคล นโยบายและวิธีปฏิบัติ การทำงานก็ต้องประสบกับความยากลำบากและล้มเหลว แต่ในทางกลับกันจะรุ่งเรือง และสำเร็จได้ก็ด้วยปัจจัยนี้เช่นกัน

แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่กล่าวมาเหมาะสมที่จะได้นำสู่แนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนา ให้การบริหารองค์กรคณะสงฆ์กล่าวคือการบริหารศาสนสถาน ให้เป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่น สะอาด พร้อมใช้สอย ในฐานะเป็นศูนย์กลางชุมชน ศูนย์กลางการศึกษาพัฒนาจิตวิญญาณ ศูนย์กลางการเผยแผ่ศีลธรรม นำสู่สัมมาทิฐิและสัมมาปฏิบัติที่ปรากฏในศาสนพิธี เชิดชูศาสนธรรมและพัฒนาศักยภาพศาสนบุคคล มีการบริหารจัดการศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติที่คุ้มค่า ในกระบวนการบริหารงาน การตรวจสอบที่เหมาะสม ระบบการจัดการโปร่งใสต่อไป

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การประกาศใช้ พ.ร.บ.สงฆ์ เป็นการนำ“ระบบราชการ” มาใช้บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงมาสู่รากฐานของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยอย่างใหญ่หลวง มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นมาใช้อย่างเคร่งครัด การให้คุณให้โทษแก่พระสงฆ์ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น ไม่ได้อยู่ที่ประชาชนในชุมชนที่จะมีส่วนร่วมเช่นในสมัยก่อนอีกต่อไป และรัฐก็ได้ทำหน้าที่ตรวจสอบคณะสงฆ์และปกป้องภัยของพระพุทธศาสนา ระบบอยู่ในสภาพหละหลวมหย่อนยาน ไม่มีระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล ถ่วงดุล ระหว่างประชาชน พระสงฆ์ และรัฐ ซึ่งแต่เดิมเคยมีความสมดุลและมีหน้าที่ตรวจสอบซึ่งกันและกัน ต้องแตกสลายลง โดยเฉพาะเมื่อขาดการถ่วงดุล จากที่พระธรรมวินัยให้สงฆ์เป็นใหญ่ (สังฆาธิปไตย) และให้ถือสงฆ์ถือธรรมเป็นใหญ่ (ธรรมาธิปไตย)

จุดอ่อนการบริหารเชิงโครงสร้าง

พบว่า การจัดโครงสร้างการบริหารและการจัดการปกครองคณะสงฆ์ใน ปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของคณะรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง เห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กลายเป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ ทำ

ให้ประสบกับอุปสรรคปัญหาความเสื่อม ปรากฏความล้มเหลวของการบริหารจัดการ⁸ อาทิ เงินหมุนเวียนในรูปของรายได้และรายจ่ายของระบบวัดอยู่ประมาณ 100,000-120,000 ล้านบาทต่อปีในขณะที่การจัดทำบัญชีและตรวจสอบยังไม่มีระบบที่ชัดเจนนัก

จุดอ่อนการบริหารศาสนสมบัติ

ปัจจุบันวัดจำนวนมากได้หมดคุณค่าอันควรแก่การเลื่อมใสศรัทธา สภาพวัดเสื่อมโทรม เต็มไปด้วยสิ่งสกปรกและความไม่มีระเบียบ ทำให้ประชาชนพากันเห็นห่างจากวัด วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดร่มรื่นเป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้ไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก ไม่ร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธา ไม่อยากเข้าวัด วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคม ที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่ง อบายมุขที่เหล่าเมายาหรือเล่นการพนันพบได้ตามวัด

ในขณะเดียวกันก็มีวัดที่มุ่งพัฒนาถาวรวัตถุ ให้ความสำคัญโอ้อ่า หูหรา มีสิ่งก่อสร้าง เสนาสนะใหญ่โตราคาแพง โตที่สุด แพงที่สุดในจังหวัด หรือในภาคก็ติดบ้างที่ก็อ้างเป็นสถิติระดับชาติ หรือระดับโลก วัดประเภทนี้ เมื่อต้องใช้ทุนรอนมาก เจ้าอาวาสก็ต้องหาเงินเก่งเป็นพิเศษ ก็มักไม่แคล้วอาศัยพระพุทธรูป สร้างวัดถมถนอม เครื่องรางของขลัง หรือทำนายทายทักโชคชะตาราศี สะเดาะเคราะห์สะเดาะเคราะห์ และ ยังพบปัญหาการสร้างเทพเจ้า รูปเคารพในศาสนาความเชื่ออื่น ซึ่งเป็นการปฏิบัติสวนทางกับคำสอนของพระพุทธเจ้า “ทรงนำคนออกจากเทพ เข้าสู่ธรรม” แต่คนบางพวก “แสวงหาเทพ ละทิ้งธรรม” โดยเฉพาะการสร้างศาสนวัตถุที่ไม่ใช่พุทธและประชาสัมพันธ์ในทางอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ บวงสรวงอ้อนวอนดลบันดาล ไม่ใช่คำสอนของพุทธ

การบริหารคณะสงฆ์อยู่ในลักษณะองค์กรหลวมๆ การปกครองที่ไม่รัดกุมและย่อหย่อน ถือตัวบุคคลเป็นหลัก เป็นสถาบันที่อ่อนแอ ไม่มีการถ่ายทอดจذبกันที่กตัญญูธรรมณ์ ไม่มีการสืบทอดทายาทโดยตรง และไม่มีการดูแลผลประโยชน์ที่ต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมอย่างมั่นคง สร้างทายาทไม่ได้โดยตรง การศึกษาพัฒนาช้า ไม่เรียกร้องเพื่อรักษาผลประโยชน์ ประกอบพิธีกรรมมากกว่าการสอน บริหารศาสนสมบัติไม่เป็น ไม่มีความรับผิดชอบต่อมวลชนของตนและไม่มีความสามารถบริหารงานนี้ได้ อยู่ในฐานะสูงกว่าจะขอคำแนะนำจากชาวบ้าน เปิดกว้างให้ศาสนาอื่นเข้ามาเบียดเบียนรุกรานโดยไม่สามารถปกป้องหรือแก้ไขป้องกันได้ ทำงานเชิงรับ และย่อหย่อนจากความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ความเป็นระบบศักดิ์ศรัทธาและการยกยอปอปั้นเส้นสายและเงินตรามาก ไม่มีผู้นำที่เข้มแข็งและทีมบริหารที่มีประสิทธิภาพ อ่อนแอหมกหมม ปัญหาเรื้อรังยาวนาน

องค์กรที่ปฏิบัติงานเพื่อพระพุทธศาสนาหลายหน่วยงาน เช่น กรมการศาสนา มหาเถรสมาคม พุทธสมาคมและกลุ่มชมรมชาวพุทธต่างๆ เผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาหรืออุปสรรค เกิดจากความไม่ใส่ใจ การแตกความสามัคคีเกิดการทะเลาะ การกีดกัน และติเตียนกันเอง เกิดจากสัทธรรมปฏิรูป คือ สอนสิ่งที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็น คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น เกิดจากตัวผู้เผยแผ่เองที่ขาดคุณสมบัติ เช่น ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักการที่เพียงพอ และไม่ตั้งอยู่ในองค์ของพระธรรมกถึก เป็นต้น ขาดอุปกรณ์ในการเผยแผ่ เช่น วิทยาการที่เป็นเครื่องมือสมัยใหม่ขาดกำลังคนผู้สามารถ

⁸ อดิชา จันทน์สม, การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555.

ในการเผยแผ่ ขาดกำลังทรัพยากรในการดำเนินการเผยแผ่ ขาดผู้สนับสนุนในการดำเนินงานเกิดจาก คนต่างศาสนา โดยการกีดกันหรือทำลาย

การปกครองคณะสงฆ์ต้องมุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงระบบทำงานของพระสังฆาธิการให้การบริหารคณะสงฆ์ การปกครองคน ต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย ดังที่พระเมธีธรรมาภรณ์⁹ กล่าวว่าผู้บริหารองค์กรต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวงตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาที่จะเกิดความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง วัดทั้งหลายสร้างเครือข่ายโยงใย ทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่วประเทศ ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อน สร้างระบบการบริหารงานอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารให้ทันการณ์

จุดอ่อนการบริหารคณะสงฆ์

เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล กำหนดนโยบาย และบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำอย่างมีประสิทธิภาพ หน้าที่สำคัญของพระอุปัชฌาย์ผู้ทำหน้าที่อุปสมบทที่จำเป็นต้องแนะนำสั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ในศีลธรรมอันดี¹⁰ กล่าวว่า สภาพโครงสร้างการบริหารและปัญหาในวงการคณะสงฆ์ปัจจุบันพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ คือ มีการรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางมาไว้ที่มหาเถรสมาคม ปัญหาการไม่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า ผู้ที่จะเข้ามาบวช การวิ่งเต้นต่อเส้นสายกับผู้ปกครองคณะสงฆ์เพื่อการเลื่อนสมณศักดิ์ และไม่ค่อยสนใจปัญหาชาวบ้าน พระทำผิดวินัยเพิ่มขึ้น พระหลายรูปมีความร่ำรวยมากขึ้น พระมากมายที่ทำตัวเป็นผู้วิเศษและมีความร่ำรวยจากการเร่ขายบุญในลักษณะต่างๆ การศึกษาของคณะสงฆ์ที่อ่อนแอมาก พระไม่มีความรู้ในทางธรรม และไม่มีแรงจูงใจที่จะศึกษาธรรม การศึกษาของคณะสงฆ์เรียกว่าล้าหลัง ไม่ว่าระบบนักธรรมหรือบาลี การทุจริตในการสอบมีมาก พระเณรไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียน ปัญหาความคลาดเคลื่อนจากหลักธรรมแท้มีการค้าบุญ คำจุฑาธรรมเทพ พินาศ ราหู ชูชก ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสเห็นห่างกัน

ทั้งนี้ภารกิจของคณะสงฆ์ที่ละเลยไม่ได้ คือการสอนและการสงเคราะห์ชุมชน องค์กรสงฆ์ต้องตระหนักในภารกิจนี้ ที่จะต้องครอบคลุมทั้งการบริหารจัดการภายในวัดและในระดับดูแลนำทางความเจริญ ยับยั้งความเสื่อมให้แก่ผู้คนในสังคม เป็นที่พึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี การพัฒนาวัดหรือการจัดสาธารณูปการ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการมีวัด เจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว และบำเพ็ญตนเป็น “อรรถจริบุคคล” คือเป็นคนทำประโยชน์โดยการจัดกิจการต่างๆ ของวัดด้านสาธารณูปการ คือ อาวาสสัปปายะ คือ การทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณียสถาน เป็นที่รื่นรมย์ใจ เจริญตา แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของ

⁹ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 29-33.

¹⁰ พระไพศาล วิสาโล, ถ้าไม่ปฏิรูปวงการสงฆ์ ระวังถึงจุดเสื่อม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.visalo.org/columnInterview/html> [5 ตุลาคม 2559].

ชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นอาราม มีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายใน

แนวทางการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์สมัยใหม่

การบริหารองค์การสมัยใหม่ที่สามารถนำแนวคิดทฤษฎีมาประยุกต์ใช้เป็นวิธีการบริหารคณะสงฆ์ เพื่อการบริหารจัดการศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนธรรมและศาสนบุคคล ดังนี้

M ตัวที่ 1: (man) คือ คน ในการปฏิบัติงานการบริหารจัดการวัดและคณะสงฆ์ถือว่า “คน” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานของวัดและคณะสงฆ์ไปสู่ความสำเร็จหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการวัดด้านการครองคน โดยมีหลักธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องสนับสนุนศาสนบุคคล ในวันนี้ชาวพุทธไทยต้องตระหนักในต้นทุนที่ทุกคนต้องมีและทำให้เจริญขึ้น กล่าวคือคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถในการรักษาและสืบสาน ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

M ตัวที่ 2: (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” กับการบริหารศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนธรรมและศาสนาบุคคล ปัจจัยที่หมุนเวียนในกิจการพระศาสนา มีเม็ดเงินมหาศาล กล่าวกันว่านับแสนล้านในแต่ละปี แต่กลับกระจุกตัวอยู่ในวัดใหญ่ วัดที่มีชื่อเสียง เงินทุนในฐานะปัจจัยหลักในการพัฒนาศาสนสมบัติที่เสื่อมโทรม การให้ทุนการศึกษา เผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งปันในกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ การร่วมกิจกรรมชุมชน ฯลฯ โดยต้องมีการบริหารจัดการใช้สอยอย่างโปร่งใส ชัดเจนและมีการรายงาน การตรวจสอบ การประเมินผล การเบิกจ่ายที่มีหลักฐาน

M ตัวที่ 3: (Management) คือการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์และวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ย่อมต้องมีวิสัยทัศน์ที่จริง มองงานอย่างเข้าใจเชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบายกำกับ ควบคุม ทุกคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ มีหลักกระบวนการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการมอบหมาย ติดตามงาน ประเมินผลและให้คุณให้โทษตามควร

M ตัวที่ 4: (Marketing) คือการตลาด ระบบการบริหารแบบการตลาดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีการกำหนดเป็นนโยบาย ชาวพุทธไม่มุ่งทำงานเชิงรุกแต่คุ้นเคยกับการเป็นผู้รับมายาวนาน แต่สถานการณ์ในปัจจุบัน “พระพุทธศาสนาแม้จะเป็นสิ่งที่ดี และมีคุณค่าแก่นุชนชาติ แต่เพื่อให้สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ และนำไปใช้ได้อย่างสมสมัยสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มชนยุคนี้ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยเครื่องมือ คือ “การตลาด” เข้าไปช่วยสนับสนุน ส่งเสริม และสร้างแรงแม้วงเชิงบวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

การตลาดจะเข้ามาทำหน้าที่ในการพัฒนาช่องทางให้ศาสนาในฐานะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญนำพาให้มนุษย์หลุดรอดออกจากความกลัว ความสิ้นหวัง และไร้แรงบันดาลใจ ใช้หลักการศาสนาไปเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การค้นพบตัวเอง และเข้าถึงความจริงสูงสุดในทางศาสนา หากจะมองว่า ธรรมะเป็นประดุกเข้ามฝัก การตลาดก็อาจจะเป็น “ถ่อ” หรือ “ใบพาย” เพื่อที่จะค้ายัน และพายเพื่อช่วยให้แพไปถึงฝั่งโดยเร็ววัน¹¹

¹¹ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., พระพุทธศาสนากับการตลาด:โอกาส หรือวิกฤติ. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_ [5 ตุลาคม 2559].

M ตัวที่ 5 Moral: คือ หลักคุณธรรม ศีลธรรมจากใจจริง เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นหลักในการบริหารองค์กรสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย หลักคุณธรรมกับคณะสงฆ์ที่ต้องนำใช้จริงจึงคือหลักออคติ 4 ไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง เพราะกลัว เพราะหลง เมื่อผู้ปกครองสงฆ์ทรงคุณธรรม จะส่งเสริมความเป็นผู้นำให้เกิดความรักเคารพศรัทธาและนำมวลชนมาเป็นกำลังพัฒนา พระศาสนาได้ในทุกด้าน

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การจัดการในองค์กรสมัยใหม่ (Modern organization) คือประกอบด้วยทักษะการบริหาร กล่าวคือ 1. ทักษะเชิงเทคนิค ความสามารถในการใช้เทคนิควิธีที่เหมาะสม การวางแผน ทำงานกลุ่มและมีการติดต่อสื่อสารในองค์กร มี ทักษะด้านการจัดการ 2. ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถของผู้บริหารในการเสริมสร้างพลังความร่วมมือระหว่างสมาชิกของหน่วยงาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกับคน มีความมั่นใจและมั่นคงในอารมย์ พร้อมเข้าใจผู้อื่น มีใจกว้าง และรับฟังความคิดเห็นผู้ร่วมงาน ต้องยึดหลัก รู้จักตน เข้าใจคน เพื่อผลงาน 3. ทักษะเชิงมนมิตี ความสามารถของผู้บริหารในการเข้าใจหน่วยงาน ในทุกลักษณะ เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานและกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานรวมทั้งความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

M man มีทรัพยากรบุคคล ทำงานให้กับองค์กรที่มีความรู้ความสามารถพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ มีเงินทุนงบประมาณ M money ที่ใช้สร้าง บำรุงรักษาและพัฒนา ลงทุนเพื่อความมั่นคง การบริหารจัดการ M management ความสามารถแก้ไขปัญหา กำหนดแผนงาน M marketing การสร้างเครือข่าย พัฒนาแผ่ขยาย วางแผนกลยุทธ์ให้เติบโตมั่นคงก้าวหน้า และจำเป็นต้องมีคุณธรรม M moral ป้องกันความเสื่อมและส่งเสริมความเจริญ สร้างความมั่นคง ความเชื่อถือศรัทธา และนำพาให้เกิดความสุข ความเจริญในหน่วยงานองค์กร ทั้งนี้ ต้องมีการทำงานอย่างมีระบบและมีส่วนร่วมที่เหมาะสมจะนำสู่ความสำเร็จของการบริหารองค์กรได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ องค์กรคณะสงฆ์ควรใช้หลักคิดและระบบการบริหารจัดการมา ดูแลพัฒนา ศาสนสถานให้เหมาะสมกับการใช้งานมุ่งให้เกิดความสะอาด สะอาด นำความสุขกายใจ ศาสนวัตถุดูแลเรื่องรูปเคารพต่าง ศาสนาไม่ควรมีในวัดและดูแลความสะอาดเป็นระเบียบ ศาสนพิธีควรเน้นปัญญา ไม่ออกนอกหลักไตรสิกขา ไม่แสวงบุญนอกเขตศาสนา ศาสนธรรม ส่งเสริมให้มีการศึกษาแก่นธรรมคำสอน พระภิกษุ สามเณรเข้าใจหลักธรรม ได้เรียนรู้และเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศาสนบุคคลคือเป้าหมายการพัฒนาความรอบบพบาท และการมีส่วนร่วมให้มาก นำวิธีการบริหารคน เงิน การจัดการการตลาด พร้อมด้วยคุณธรรม (5M) ปลูกฝังจิตสำนึกการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างบุคลากรคุณภาพอย่างมีระบบ ทั้ง 5 ด้านเป็นภารกิจเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาคณะสงฆ์ให้ก้าวไปพร้อมกับโลกยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ณดา จันทรสม. การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555.

พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิธำมาโร). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

พระไพศาล วิสาโล. ถ้าไม่ปฏิรูปวงการสงฆ์ ระวังถึงจุดเสื่อม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.visalo.org/columnInterview/html> [5 ตุลาคม 2559].

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.. พระพุทธศาสนากับการตลาด:โอกาส หรือวิกฤติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_ [5 ตุลาคม 2559].

Bryman, A. **Leadership and Organization**. London : Routledge & Kegan Paul, 1986.

Paul Hersey and Kenneth H. Blanchard. **Management of Organization Behavior**. New Jersey : Prantice-Hall, Inc., 1977.

Robert L. Katz, "Skills of an Effective Administrators". **Harvard Business Review**. 33 (January - February 1995): 33-42.